

MED, TRADICIJA I ODRŽIVOST: PRILIKE ZA RAZVOJ OPG-A TAMARA BAKALE

NIKOLA MAHNIĆ, ANJA GORIČAR,
CARINA PETRIČ, LORENA VINČIĆ

University of Maribor, Faculty of Tourism, Brežice, Slovenia
nikola.mahnic@student.um.si, anja.goricar@student.um.si,
carina.petric@student.um.si, lorena.vincic@student.um.si

Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG) Tamara Bakale smješteno je u općini Topusko, gdje se bavi pčelarstvom, posebice proizvodnjom pčelinjeg otrova. OPG je aktivan već 26 godina i nudi raznovrsne proizvode poput meda, propolisa i pčelinjeg otrova, koji se koristi u farmaceutske industriji zbog svojih ljekovitih svojstava. Pčelarstvo u ovom području ima dugu tradiciju, a Topusko se ističe kao važna regija za pčelarstvo u Hrvatskoj. Cilj istraživanja bio je analizirati trenutne poslovne prakse OPG-a i razviti strategiju za daljnji rast, uključujući uvođenje internetske trgovine i razvoj turističnog doživljaja. Istraživanje je obuhvatilo SWOT analizu koja je identificirala snage, slabosti, prilike i prijetnje s kojima se OPG suočava. Glavne prilike uključuju prikupljanje pčelinjeg otrova i apiterapiju, dok su prijetnje klimatske promjene i konkurencija na tržištu. Predložena strategija uključuje stvaranje internetske trgovine koja bi omogućila širu dostupnost proizvoda te promociju priče o OPG-u kako bi se povećala vidljivost i prodaja na domaćem i međunarodnom tržištu te osnivanje turističkog doživljaja na temelju osnivanja apiterapije i muzeja.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ft.3.2025.12](https://doi.org/10.18690/um.ft.3.2025.12)

ISBN
978-961-299-044-2

Ključne riječi:
OPG Tamara Bakale,
Topusko,
pčelarstvo,
promocija,
apiterapija

University of Maribor Press

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ft.3.2025.12](https://doi.org/10.18690/um.ft.3.2025.12)

ISBN
978-961-299-044-2

Keywords:
family farm Tamara Bakale,
Topusko,
beekeeping,
promotion,
apitherapy

HONEY, TRADITION AND SUSTAINABILITY: OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF TAMARA BAKALE'S FAMILY FARM

NIKOLA MAHNIĆ, ANJA GORIČAR,
CARINA PETRIČ, LORENA VINČIĆ

University of Maribor, Faculty of Tourism, Brežice, Slovenia
nikola.mahnic@student.um.si, anja.goricar@student.um.si,
carina.petric@student.um.si, lorena.vincic@student.um.si

Tamara Bakale's family farm is located in the municipality of Topusko, where she has been engaged in beekeeping for 26 years. The farm offers a variety of products, including honey, propolis and bee venom, the latter of which is used in the pharmaceutical industry for its medicinal properties. Beekeeping in this region has a long tradition, and Topusko stands out as an important region for beekeeping in Croatia. The aim of the research was to analyse the current business practices of the farm and develop a strategy for further growth, including the introduction of online shopping and the development of a tourist experience. The research included a SWOT analysis that identified farm's strengths, weaknesses, opportunities and threats. The main opportunities include the collection of bee venom and apitherapy, while the threats are climate change and competition in the market. The proposed strategy includes the creation of an online shop that would allow wider availability of the products and the promotion of the farm's story to increase visibility and sales on the national and international market, as well as the creation of a tourist experience based on the establishment of apitherapy and a museum.

University of Maribor Press

1 Uvod

Pčelarstvo kao iznimno bitna djelatnost na području Općine Topusko, pridonosi cjelokupnom razvoju na tom području. Jedna od uspješnih pčelara je i gospođa Tamara Bakale, vlasnica OPG-a Tamara Bakale. Ovaj istraživački rad usmjeren je prije svega na njeno poljoprivredno gospodarstvo. Odlaskom na teren, saznali smo više o značaju pčelarstva te također saznali više o njenim proizvodima, djelatnostima, inovacijama i planovima za budućnost. Tamara Bakale ističe se ne samo u proizvodnji meda već i proizvodnjom pčelinjeg otrova, ističući važnost otrova kao ljekovitno svojstvo koje se koristi u farmaceutskoj industriji. Općina Topusko jedna je od najvažnijih poljoprivrednih i pčelarskih regija u Hrvatskoj, gdje se pčelarstvo razvija već desetljećima, a pčele čak dovode na ispašu i iz susjedne Srbije, što ukazuje na važnost ovog sektora za lokalno gospodarstvo (T. B., osobna komunikacija, 14. listopada 2024).

Svrha ovog istraživačkog rada je osmisliti i predstaviti nove ideje koje bi pomogle OPG-u Tamara Bakale u daljnjem razvijaju i stvaranju ponude na hrvatskog tržištu. Također želimo saznati kako se OPG Tamara Bakale uklapa u širi kontekst pčelarstva u općini Topusko, koje su prednosti i nedostaci te koje mogućnosti za rast postoje u budućnosti.

Ciljevi istraživačkog rada su sljedeći:

- Predstaviti važnost pčelarstva na području Topuskog.
- Predstaviti OPG Tamara Bakale i njihove proizvode.
- Analizirati trenutno poslovanje OPG-a te izazove s kojima se susreće.
- Predstaviti prijedloge strateškog razvoja koji bi OPG-u omogućio da proširi svoj doseg i poveća prodaju.

U istraživanju smo upotrijebili deduktivnu metodu, odnosno metodu deskripcije i metodu analize. Metodom analize smo analizirali područje općine Topusko te OPG Tamara Bakale, dok smo s metodom deskripcije postavili teorijski okvir u kojem smo objasnili važnost pčelarstva, pčelinjeg otrova itd. S obzirom da nam je svrha istraživačkog rada predstaviti ideju koja bi unaprijedila trenutno stanje, na temelju SWOT analize identificirali smo prilike za rast te smo s metodom ispitivanja, odnosno intervjuom saznali više o trenutnom te željenom stanju i ciljevima OPG-a

Tamara Bakale, na temelju čega smo dalje razvijali vlastite ideje za strateško planiranje.

2 Povijesno-teorijski, retrospektivni i eksplikativni dio

Općina Topusko nalazi se u Sisačko-moslavačkoj županiji, u brežuljkastom kraju Banovine s površinom od 198,6 km². Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2021), općina Topusko ima 2 222 stanovnika, mjesto Topusko 878 stanovnika, a naselje Donja Čemernica, gdje se nalazi Obiteljsko poljopripredno gospodarstvo (u nastavku OPG) Tamara Bakale, broji samo 92 stanovnika. Zbog nalazišta ruda i izvora termalne vode, prostor Topuskog bio je vrlo rano naseljen. Sadrži višestoljetnu očuvanu kulturnu baštinu koja je glavni pokretač turističkog, a ujedno i kulturnog razvoja općine Topuskog. Parkovi Opatovina, Nikolino brdo i Engleski park, Lapidarij sa zbirkama radova u kamenu, kada grofice Sofije te znamenita vrela samo su neka od kulturnih dobara koje sadrži općina Topusko (Općina Topusko, 2017).

Općina Topusko ulaže i u lokalno gospodarstvo, uključujući obrtništvo, poduzetništvo, turizam i poljoprivredu. Pčelarstvo i medarstvo ima vrlo značajnu ulogu na području općine Topusko, što prikazuje da je na tom području 2015. godine bilo upisano 8 poljoprivrednih gospodarstava s 417 košnica. Na području općine Topusko ima oko 40 pčelara, dok je cijela Sisačko-moslavačka županija među prvim u Hrvatskoj po broju pčelara (T. B., osobna komunikacija, 14. listopada 2024).

Ukupna površina šuma pitomog kestena na području Republike Hrvatske iznosi 14 200 hektara, dok se samo na području Siska nalazi 5 540 hektara, što čini skoro pa trećinu ukupne površine šuma pitomog kestena (Bučar i sur., 2020), zbog čega je to područje primamljivo ne samo sisačkim pčelarima, već i pčelarima iz cijele Hrvatske a i drugih zemalja poput Srbije, koji dovode pčele baš na to područje zbog kestena.

Pčelarstvo na području cijele Banovine ima dugu tradiciju, pri čemu su i šume imale značajnu ulogu kako bi se djelatnost održala i do današnjih dana (Franić, Bučar i Franić, 2020). Pčelarstvo je pretrpilo negativne posljedice za vrijeme Domovinskog rata u 1990-im godinama zbog ratnih razaranja, prilikom čega su velik broj košnica ili propale ili su uništene, a neki vlasnici su čak i napustili djelatnost. Međutim, nakon Domovinskog rata, djelatnost pčelarstva se oporavilo te se povećao broj košnica i

pčelara kao posljedica prestanka rada tvornica na prostorima Sisačko-moslavačke županije (Bučar i sur., 2020). Ulazak u Europsku uniju je za sobom donijelo i posebne regulative koje uključuju deklariranje meda s imenom zemlje podrijetla, što bi trebalo omogućiti veću kontrolu uvoza i potencijal za izvoz hrvatskog meda. Zbog toga se pčelari rijetko odlučuju da im je pčelarstvo glavni i izvor zarade, već većina njih odlučuje da im pčelarstvo bude hobi.

U sklopu svog istraživanja, Bučar i sur. (2020) proveli su upitnik za pčelare s područja Banovine prikazali omjer ukupnog broja pčelara s mladim i profesionalnim pčelarima unutar grada/općine. Rezultati su prikazani u Tablici 1.

Tablica 1: Omjer broja pčelara unutar grada/općine

GRAD/OPĆINA	BROJ PČELARA	MLADI PČELARI (do 30 godina)	PROFESIONALNI PČELARI
PETRINJA	76	2	5
GLINA	76	2	2
DVOR	57	1	3
HRVATSKA KOSTAJNICA	107	3	13
OSTALO	70	1	3

Izvor: Bučar i sur., 2020

Važnost pčelarstva na području Topuskog, potvrđuje i održavanje manifestacije Dani meda. Ove godine, održani su 23. Dani meda – „zlatna pčela“ Topuskog te 18. županijsko ocjenjivanje meda. Važnost meda predstavljena je djeci kroz edukativna predavanja. Na tom važnom događaju, gospođa Tamara Bakale osvojila je Zlatnu pčelu za med od trušljike (IZO Topusko, 2024). Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo Tamara Bakale jedno je od mnogih na području Topuskog.

3 Analitičko-eksperimentalni dio

OPG Tamara Bakale obiteljsko je gospodarstvo koji već 26 godina vodi gospođa Tamara Bakale. Tamara Bakale nalazi se na području Donje Čemernice gdje ima 4 pčelinjaka s ukupno oko 200 košnica te već 26 godina proizvodi med na području općine Topusko. Njezine košnice rasporođene su na više mjesta, tako da pčele odvodi na mikro lokacije u blizini radi zapuštenih livada. Bavljenje pčelarstvom započela je na fakultetu, dok je studirala agronomiju na Agronomskom fakultetu u Zagrebu, u sklopu predmeta Pčelarstvo.

U svojoj ponudi ima široki spektar proizvoda uključujući med (cvjetni, kestenov, s borovim iglicama, imuno med, s lješnjakom, s malinom itd), propolis a također skuplja i pčelinji otrov. Zbog ljekovitih svojstava pčelinjih proizvoda, uključujući i pčelinji otrov, ima široku primjenu u farmaceutskoj i kozmetičkoj industriji, a također su bili poznati i kod drevnih prvih civilizacija Egipta i Grčke (Khalil i sur., 2021). Ipak, pozitivni učinci pčelinjeg otrova tek su unazad nekoliko godina empirijski dokazani. Pčelinji otrov ima protuupalno, protubakterijsko i protuvirusno djelovanje, a također ima pozitivan učinak na živčani i krvožilni sustav i kožu. Uz to se često pripisuju i neutemeljene tvrdnje poput liječenja multiple skleroze (Zebec, 2021).

Slika 1: Ponuda proizvoda OPG-a Tamara Bakale

Izvor: vlastiti

Zebec (2021) u svom diplomskom radu navodi i opisuje nekoliko metoda skupljanja pčelinjeg otrova, među kojima jedan od njih također koristi OPG Tamara Bakale. Metode su se mijenjale kroz vrijeme, od uzimanja pčele pincetom i prislanjanja na staklo kako bi pčela ubola, do odstranjivanja otrovnog mjehura i omamljivanja pčela kako bi ubadale, te najnapredniji način sakupljanja otrova koji uključuje uređaj koji pčelama zadaje elektrošokove. Kako se tehnologija razvijala, tako se i taj način

najviše razvijao a ujedno ima i pozitivne učinke jer ne ozljeđuje pčele. Taj način koristi i sama gospođa Bakale, koja nam na terenskom obilasku objasnila i pokazala uređaj koji koristi za pridobivanje otrova.

Na Slici 2 možemo vidjeti kako izgleda ploča sa laganom strujom preko koje se skuplja otrov.

Slika 2: Uređaj za dobivanje pčelinjeg otrova

Izvor: vlastiti

Slika 3: Pčelinji otrov na staklu

Izvor: vlastiti

Prikazan instrument stavi se u košnicu i preko toga se stavi plastična prozirna kupola koja ih vuče prema svjetlu te se na staklo još stavi aluminijska folija. Kada pčela dođe, doživi lagani elektrošok i ubode kroz foliju te tako pusti svoj otrov koji vidimo na Slici 3.

U našem razgovoru s gospođom Bakale, bavljenje s pčelinjim otrovom započela je zbog sve češćih loših sezona, klimatskih promjena te je vrlo riskantno oslanjati se samo na med budući da je tržište već i zasićeno. Otrovnost prodaje instituciji koja dalje šalje Kini ili Njemačkoj u farmaceutsku industriju za proizvodnju krema i slično.

Budući da je OPG Tamara Bakale znano ime na području Topuskog i šire, ima stalne kupce meda koji joj omogućavaju da proda zadovoljavajuću količinu meda godišnje. Odlazi na razne sajmove i manifestacije poput Špancirfesta, a cijela njena proizvodnja je održiva, te se bori i za pridobivanje ekološkog certifikata. Upravo su taj certifikat i uvoz meda najveći izazovi s kojima se trenutno susreću. Puno je uvoza te deklariranja meda kao „lokalni“, što su pokušali spriječiti uvođenjem nacionalne staklenke što i dalje nije rješenje jer se ne uzima uzorak meda već se gleda oznaka na staklenci.

Osim toga, na području Topuskog prevladava kranjska pčela (sivka), koju gospođa Tamara Bakale želi očuvati te se bori za njeno očuvanje. Siva pčela ima mnogo prednosti poput da se ubrajaju u nježnu i neagresivnu vrstu, može se držati u naseljenim područjima, sadrži visok prinos meda te se brzo prilagođava okolini (Matak, 2016). Gospođa Bakale ispostavila je uvoz pčele buckfast (žute pčele nastale u Austriji) koja je nastala križanjem više sojeva kako bi se dobila najbolja još jedan veliki izazov. Smatra da je takav način neisplativ za budućnost te se zbog toga zagovara samo za kranjsku sivu pčelu.

4 SWOT analiza

SWOT analiza (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) ocjenjuje unutarnje snage i slabosti te vanjske prilike i prijetnje u okruženju organizacije. SWOT analiza je najčešće korišten tip analize, a cilj je korištenje znanja koje organizacija ima o svojim unutarnjim i vanjskim okruženjima i formuliranje svoje strategije u skladu s tim. U nastavku smo u Tablici 2 prikazali SWOT analizu OPG-a Tamara Bakale (Sammuto-Bonnici i Galea, 2015).

Tablica 2: SWOT analiza OPG-a Tamara Bakale

Prednosti	Slabosti
– Raznolika ponuda pčelinjih proizvoda – Redovite stranke – Sudjelovanje na sajmovima – Autohtona vrsta pčele – kranjska pčela – Netaknuta priroda – Očuvanje tradicije – Stabilan prihod – Lokalna samodostatnost – Autentičnost – pčelinji otrov	– Nema turističke ponude za posjetitelje i turiste – Nedostatak promocije - nema web stranice – Nema društvenih mreža – Nema ekološkog certifikata – Lokacija nije označena – Smanjena dostupnost, udaljena od velikih gradova – Ovisnost o jednom zaposleniku
Prilike	Prijetnje
– Autentičan proizvod - prikupljanje pčelinjeg otrova, koristan u terapijske svrhe – Ponuda apiterapije – Otvaranje muzeja starih pčelarskih alata – Pribavljanje održivog certifikata – Radionice proizvodnje meda – Uspostava tematske staze oko 4 pčelinjaka – Iskustveni doživljaji za jednodnevne posjetitelje	– Klimatske promjene – Ekstremne vremenske uvjete – Konkurencija na tržištu pčelarstva – Izumiranje kranjske pčele – Strane vrste pčela – Pesticidi u poljoprivredi – Ugrizi pčela i bolesti pčela – Vandalizam

Izvor: vlastiti

U tablici vidimo SWOT analizu OPG-a Tamara Bakale. Prednosti su široka ponuda pčelinjih proizvoda koji su popularni među redovitim kupcima. To su propolis, vosak, kestenov, bagremov i cvjetni med, mješavina meda s liofiliziranim malinama ili lješnjacima, cvjetni prah s medom, „imunomed“ i med s borovim iglicama. Med se također dostavlja u Zagreb, a redoviti kupci su i Hrvati koji žive u inozemstvu. OPG se redovito sudjeluje na raznim sajmovima. Gospođa Tamara Bakale želi očuvati autohtonu vrstu pčele, kranjsku pčelu ili kranjsku sivku. Kranjska pčela pripada skupini jugoistočno europskih pčela. Njene glavne odlike su mirnoća, poznata je po marljivosti, dugovječnosti, učinkovitom iskorištavanju paše, dobrom prezimljavanju i niskoj potrošnji zimskih zaliha hrane (Kozmus, 2008, str. 139). Prednosti su također lokacija u netaknutoj prirodi, očuvanje tradicije pčelarstva i stabilan prihod. Proizvodnjom meda, ponuditelj doprinosi i lokalnoj samodostatnosti. Prednost je također autentičan proizvod, pčelinji otrov, koji dobivamo bez štete za pčele, a koristi se u farmaceutske i kozmetičke svrhe.

Slabosti su da OPG Tamara Bakale nema turističke ponude za posjetitelje i turiste. Nedostaje promocija. Promocija je način komunikacije s potencijalnim turistima na ciljnim tržištima, kao i s posrednicima, poput novinara, političara i profesionalnih udruženja (Cooper i sur., 1993). Kupac se odlučuje za turistički proizvod na temelju očekivanja koja su mu predstavljena putem slika, riječi, brošura itd. Prilikom planiranja promocije potrebno je prvo definirati ciljane skupine koje želimo doseći, oblikovati poruku, komunikacijske kanale i financijska sredstva. Dobra promocija može poboljšati imidž destinacije (Karadžić, 2002). Kao slaba promocija pokazuje se to što ne postoji web stranica, Facebook stranica ili Instagram profil. Još jedna slabost je što OPG Tamara Bakale nema ekološki certifikat ili certifikat koji bi naglasio održivost. Ekološki certifikat je službeni dokument koji izdaje certifikacijski organ, potvrđujući usklađenost proizvodnje, prerade, pakiranja, skladištenja i transporta s važećim propisima za ekološku poljoprivredu (Ekološka kmetija Borut Koprivec, 2024). OPG je slabije dostupan, udaljen od velikih gradova, lokacija nije označena znakovima, a dodatna slabost je konkurencija jer Topusko ima bogatu tradiciju pčelarstva. Ponuditelj je također ovisan o samo jednom zaposleniku, što predstavlja rizik.

Prilike uključuju prikupljanje pčelinjeg otrova, u što se gospođa Tamara Bakale namjerava usmjeriti u budućnosti. Pčelinji otrov se koristi u farmaceutske svrhe za bolesti poput reume, multiple skleroze itd., ali i u kozmetičke svrhe. Prikupljanje otrova ne šteti pčelama. Druga prilika je apiterapija. Pasupuleti i sur. (2017) navode da apiterapija predstavlja liječenje pčelama ili njihovim proizvodima kao terapijskim sredstvima za prevenciju bolesti ili kontrolu njihovog napredovanja. Danas je apiterapija dio komplementarne i integrativne medicine u mnogim zemljama. Gospođa Tamara Bakale posjeduje brojne stare pčelarske alate, pa je prilika otvaranje muzeja starih pčelarskih alata. Još jedna prilika je dobivanje certifikata o održivosti koji bi omogućio veću konkurentnost na tržištu. Također bi bilo korisno pokrenuti web stranicu, kao i profile na Instagramu i Facebooku, kako bi se dosegla veća grupa ciljnih kupaca. Kao zanimljiva prilika ističu se radionice proizvodnje meda za starije osobe, kao i za djecu iz vrtića i škola. Prilika je i stvaranje tematske obrazovne staze oko četiri pčelinjaka, po uzoru na Tematsku stazu Medovita. Tematska staza Medovita obogaćena je pričom o pčeli, zasađena biljkama koje privlače pčele i prolazi pored pčelara s edukativnim pčelinjacima. Ona pomaže u razumijevanju važnosti pčele, uloge pčelara i proizvoda od meda. Na stazi se mogu pronaći i hoteli za kukce. Staza je dugačka 39 km i može se prehodati, biciklirati ili pretrčati (Čebelarsko

društvo Črenšovci, 2024). Apiterapija, muzej starih alata, radionice proizvodnje meda, promatranje prikupljanja pčelinjeg otrova i tematska staza mogli bi biti dio ponude OPG-a Tamara Bakale, koja bi bila atraktivna za posjetitelje. Prilika su iskustveni doživljaji za jednodnevne posjetitelje.

Prijetnje za OPG Tamara Bakale uključuju klimatske promjene. Pajk (2018) navodi da vremenski faktori utječu na rast drveća, kao i na cvjetanje i pojavu medne rose, što utječe na količinu i kvalitetu pčelinjih proizvoda. Drveće koje je osjetljivije na promjene može početi nestajati, čime bi se smanjila i paša za pčele. Za autohtono drveće najveći problem predstavlja kasni proljetni mraz koji uništava nedozrele mlade izbojke. Za strane vrste drveća štetne su niske zimske temperature. Opasnost predstavljaju i ekstremni vremenski uvjeti. Još jedna prijetnja je velika konkurencija na tržištu pčelarstva, zbog čega je prelazak na dodatne proizvode, poput prikupljanja pčelinjeg otrova, nužan marketinški potez. Prijetnja može biti i izumiranje kranjske pčele i unos stranih vrsta pčela, za koje se smatra da donose više meda, ali ugrožavaju autohtonost kranjske pčele. Samostalnost kranjske pčele smanjena je prije 30 godina kada su je križali s azijskom pčelom kako bi povećali prinos meda, ali time je kranjska sivka postala osjetljiva na parazita koji je uništava tijekom razvojnog ciklusa (Raušl, 2023, str. 60). Ostale opasnosti uključuju alergijske reakcije na pčelinji otrov, ubode pčela, bolesti pčela, vandalizam i pesticide u poljoprivredi. Svojestvo pesticida je da blokiraju vitalne biokemijske/metaboličke procese u organizmima. Većina pesticida zbog visoke toksičnosti, kancerogenosti i mutagenosti smatra se vrlo opasnim (Čehić, 2007). Fitofarmaceutska sredstva potencijalno negativno utječu na zdravstveno stanje pčela. Koriste se u poljoprivredi i posljedično zagađuju pelud poljoprivrednih biljaka (Kozmus i sur., 2011).

5 Primjeri dobre prakse

Cilj primjera dobre prakse je prikazati trendove i prakse u Sloveniji koja je poznata po uspješnim pčelarima. Svrha analize je dati smjernice po kojima OPG Tamara Bakale može proširiti svoju ponudu i postati konkurentniji na tržištu rada, uz očuvanje lokalne baštine i korištenje vrste pčele koja je autohtona na području svog djelovanja.

Kranjska pčela u Sloveniji

Na području Slovenije i šire balkanske regije, koja obuhvaća i područje Topuskog, nalazi se autohtona kranjska pčela lavande (*Apis mellifera carnica*), poznata i kao kranjska pčela. Poznata je, između ostalog, po svojoj smirenosti, dobrim prinosima na pašnjacima, po turbulentnom razvoju u proljeće i po konzumaciji malih količina hrane tijekom zimskog razdoblja. Očuvanje kranjske pčele na autohtonom području ključno je za prirodnu ravnotežu, poljoprivredu, gospodarstvo i očuvanje tradicije (Auguštin, 2023).

Kranjska pčela jedna je od najstarijih, autohtonih vrsta pčela u Europi. Njena svojstva razvijala su se tijekom stoljeća u skladu s uvjetima u Sloveniji i na širem Balkanu. Održavanje njegove genetske čistoće važno je kako bi se osiguralo da su pčelinje zajednice otporne na uspješno suočavanje s izazovima kao što su klimatske promjene, bolesti i utjecaji pesticida (Auguštin, 2023).

Pčelarstvo stoga ima dugu povijest u Sloveniji i važnu ulogu u gospodarskom sektoru. Doprinosi proizvodnji meda i drugih proizvoda koji su važni za izvoz i privlačenje turista. Očuvanje kranjske pčele time jača kulturnu baštinu, podupire tradicionalne aktivnosti i važno je za identitet zemlje. Očuvanje kranjske pčele važan je čimbenik zaštite okoliša, jer osigurava održavanje ravnoteže ekosustava. Time se jača održiva poljoprivreda i promiče prirodni sklad, što zauzvrat dugoročno pridonosi očuvanju biološke raznolikosti (Auguštin, 2023).

Put učenja u Mežici

U 2018. godini Općina Mežica, na sjeveru Slovenije, sudjelovala je u projektu MED-O-VITA. U sklopu projekta uređena je kružna poučna pčelarska staza. Staza vodi kroz centar mjesta i duga je jedan kilometar. Prema Općini Mežica (b. d.) pčelarska poučna staza pokazuje važnost pčela i pčelarstva općenito, a prikazuje i povijest pčelarstva u dolini Mežice. Staza naglašava zaštitu prirodne, kulturne i povijesne baštine.

Put učenja sastoji se od šest informacijskih točaka u obliku saća. U svakom trenutku posjetitelji će pronaći ploče s različitim sadržajem:

- Nešto o pčeli – što je pčela?
- Pčela i čovjek – gdje pčele žive, koliko su važne za čovjeka...

- Pčelarstvo u Sloveniji – poznati slovenski pčelari;
- Pčelarstvo u Mežici;
- Pčele i umjetnost;
- Svjetski dan pčelarstva.

Apiterapija u Sloveniji

Apiterapija je alternativna metoda liječenja patoloških pojava i oblika, koristeći pčelinje proizvode. Pčelinji proizvodi su hrana, dodaci prehrani i prirodni lijekovi te prirodni lijekovi. Oni mogu ojačati naš imunološki sustav i spriječiti određene bolesti (Šurlan Spitzmuller, 2014). Razvoj apiterapije započeo je u drugoj polovici dvadesetog ili početkom dvadeset i prvog stoljeća. U to je vrijeme došlo do napretka u medicini i farmaciji. Mnogi novi lijekovi napravljeni su na bazi meda i drugih pčelinjih proizvoda. Ovi proizvodi pomažu u procesu ozdravljenja i općenitom oporavku, ali ne uklanjaju osnovne bolesti (Šurlan Spitzmuller, 2014).

Kapš (2012) navodi upotrebu meda za vrućicu, liječenje dijabetesa, liječenje bolesti dišnog sustava. Osim toga, med ima pozitivne učinke na funkcioniranje cijelog imunološkog sustava, jer je prva linija obrane, a med utječe na povećanje broja imunoloških stanica u krvi. Apiturizam je oblik turizma koji povezuje turizam i pčelarstvo. Ovaj oblik turizma povezan je s pčelarstvom i pčelinjim proizvodima kao što su med, pelud, propolis, matična mliječ, apilarnil, pčelinji otrov, pčelinji vosak i miris s pčelinjaka. Osim pčelarstva, turisti posjećuju i pčelinjake, pčelarske muzeje i muzeje na otvorenom. Pritom uče o povijesti, tradiciji i metodama pčelarstva (Tišler i Šuligoj, 2020).

U Sloveniji su putnička agencija Aritours i Udruženje pčelara Slovenije osnovali ApiRoutes. Riječ je o turističkim proizvodima koji su namijenjeni ljudima koji brinu o pčelama i okolišu, koji poštuju prirodnu raznolikost i koji žele doživjeti autentično slovensko kulturno i prirodno okruženje. Jedna od glavnih karakteristika apiturizma je društvena odgovornost, jer promiče razumijevanje i edukaciju kroz turističko iskustvo. Time se čuvaju vrijednosti pčelarstva, a to su očuvanje tradicije, život u skladu s prirodom, stvaranje novih turističkih doživljaja, širenje znanja o pčelarstvu i njegovoj važnosti za ljudski opstanak, promocija pčelinjih proizvoda te razvijanje održivih praksi u turizmu koje imaju određenu dodanu vrijednost (Arih i Korošec, 2015).

Relevantnost slučaja za OPG Tamara Bakale

Za OPG Tamara Bakale očuvanje kranjske pčele od velike je važnosti, jer je ova vrsta prilagođena klimatskim i prirodnim uvjetima na Topuskom, te ima važnu ulogu u očuvanju lokalnog ekosustava. Kranjska pčela otporna je na bolesti, učinkovita u oprašivanju i omogućuje proizvodnju kvalitetnih pčelinjih proizvoda, što je važno za razvoj tvrtke temeljene na tradicionalnim metodama i održivom pčelarstvu. Odabirom autohtone vrste Tamara doprinosi očuvanju prirodne ravnoteže i bioraznolikosti, čime se jača i vidljivost regije na području pčelarskog turizma i ekološke baštine.

Za OPG Tamara Bakale otvaranje pčelarske staze bilo bi važno iz nekoliko razloga. Prvo, obogatilo bi turističku ponudu u Topuskom, jer bi privuklo više posjetitelja zainteresiranih za pčele, prirodu, kulturnu baštinu i održivu poljoprivredu općenito. Kroz ovaj put turisti bi naučili o važnosti pčela u ekosustavu, a to bi povećalo njihov interes i svijest o okolišu.

Osim toga, otvaranjem poučne staze mogla bi se povećati vrijednost lokalne zajednice, jer bi posjetitelji boravili u Topuskom dulje vrijeme, čime bi se povećao broj noćenja, povećala posjećenost lokalnim restoranima i drugim atrakcijama u regiji. Osim toga, posjetitelji su također mogli kupiti med i druge proizvode od meda od OPG Tamare Bakale, što bi povećalo prodaju i podržalo njezino poslovanje.

Put učenja mogao bi se odvijati kroz livade i pašnjake koje Tamara koristi za svoje pčele. Tako bi posjetitelji vidjeli pčele u njihovom prirodnom okruženju, vidjeli bi razno cvijeće i biljke koje su važne za pčelarstvo. Usput bi mogli postaviti interaktivne ploče koje bi sadržavale osnovne informacije. Na pločama bi također mogli biti QR kodovi koji bi posjetiteljima omogućili pristup dodatnom sadržaju kao što su videozapisi ili neki drugi interaktivni sadržaj. Mogli bi se pripremiti različiti zadaci i izazovi vezani uz pčelarstvo. Posjetitelji bi učili kroz praktične aktivnosti kao što su prepoznavanje biljaka i rješavanje zagonetki, a sve bi to bilo povezano s pčelama. Moglo bi se dodati i obilazak s vodičem, kao dodatni sadržaj. Na obilasku s vodičem, Tamara, ili obučeni vodič, provela bi posjetitelje i odgovorila na sva njihova pitanja. Usput bi se mogao postaviti i muzej o pčelama koji bi goste upoznao s poviješću pčelarstva u Topuskom. Muzej bi sadržavao razne povijesne predmete

koji su se koristili u pčelarstvu u prošlosti, a koriste se i danas. Mogao bi sadržavati i stare fotografije koje bi turistima pružile još bolji uvid u povijest pčelarstva.

Za OPG Tamaru Bakale bavljenje apiturizmom imalo bi veliku dodanu vrijednost njezinoj trenutnoj ponudi proizvoda od meda. Bavljenjem apiturizmom pomoglo bi se očuvanju tradicije i kulturne baštine na Topuskom. Usredotočujući se na održive prakse, povećao bi održivi razvoj svoje regije. Mogao bi educirati posjetitelje Topuskog o važnosti pčela za ekosustave, njihovoj ulozi u oprašivanju i očuvanju prirodne ravnoteže. To bi pomoglo da ljudi budu svjesni uloge pčela u njemu. Baveći se apiturizmom, promicala bi društvenu odgovornost i povezanost sa zajednicom u kojoj živi. Sudjelovanjem u pčelarstvu imala bi priliku proširiti svoje poslovanje i marketinške aktivnosti. Doprla bi do novih ciljnih skupina koje su zainteresirane za održiv i odgovoran turizam, koje vole autentična iskustva i zainteresirane su za lokalne proizvode. Ljudi koji su zainteresirani za ovu vrstu turizma, međutim, i dalje su njegovi potencijalni kupci za njegove proizvode. Tada bi svoju ponudu mogla proširiti radionicama o pčelarstvu, degustacijama pčelinjih proizvoda i izletima na pčelinjake.

6 Strateški dio

6.1 Vizija

Vizija služi kao temeljni element u strateškom planiranju te se odnosi na jasan dugoročni cilj ili težnju koja vodi organizaciju ili pojedinca prema budućim postignućima (Kaplan, Norton i Barrows, 2008). Na temelju naših zapažanja tijekom istraživanja i terenskom obilasku OPG-a Tamara Bakale sastavili smo sljedeću viziju:

Do 2030.godine, OPG Tamara Bakale će postati vodeći ponuđač pčelarskih proizvoda i apiterapijskih doživljaja u Sisacko moslavačkoj županiji, stvarajući naglasak na održivost, edukaciju i zdravlje kroz povezivanje posjetitelja s prirodom i učenje o pčelarstvu, ekološkoj svijesti i lokalnoj tradiciji.

Do 2030. godine OPG Tamara Bakale više neće biti prepoznat kao malo obiteljsko poduzeće, već kao sinonim autentičnih pčelarskih iskustava i apiterapije. Naš cilj je da potičemo važnost prirodnih resursa poput pčela te promoviramo važnost očuvanja prirode i tradicije i razvijanje ekološke svijesti. Radit ćemo na jačanju online prepoznatljivosti te na zanimljive i edukativne načine sačuvati autohtonost kranjske pčele i njezinog doprinosa.

6.2 Prioritetna područja i mjere

PRIORITETNO PODRUČJE 1: RAZVOJ TURISTIČKOG DOŽIVLJAJA KROZ EDUKATIVNA ISKUSTVA I APITERAPIJU

Mjera 1: osnivanje internetske stranice

Prije odlaska na teren, cilj je bio prikupiti što više informacija o OPG-u Tamara Bakale a informacije su bile vrlo ograničene. Iz tog razloga smo kao prvo prioritetno područje ispostavili poboljšanje rezultate prodaje i sam marketing odnosno promociju na tržištu. U današnje vrijeme, internetska stranica je neophodna i uveliko poželjna ako se želimo istaknuti i napredovati. Prisutnost na internetu i aktivna promocija jednostavni su koraci da se obuhvati šira javnost, a istovremeno ovaj korak ne zahtijeva mnogo sredstava. Cilj ove mjere je uspostaviti internetsku stranicu, čiji bi sadržaj posjetitelje o ponudi OPG Tamara Bakale. Također bi internetska stranica imala dodatne informacije o važnosti meda u općini Topusko. Zamislili smo stranicu, koja bi za svaku temu imala svoju podstranicu. Trenutno bi sadržaj stranice bio sastavljen iz sljedećih tema: O nama, Važnost meda za općinu Topusko, Kranjska pčela i Pčelinji otrov.

Mjera 2: osnivanje internetske trgovine

Osnivanjem internetske trgovine, proces dostave bi se olakšao i postao efikasniji, a ujedno bi se riješio problem nedostatka online prisutnosti. Naša ideja je da osim uobičajene prodaje proizvoda s medom, uključimo i dodatnu vrijednost s obzirom da su danas kupci sve zahtjevniji, pogotovo kada je tržište s medom veliko i kupci traže nešto više što bi im ukazalo na vrijednost i autentičnost OPG-a Tamara Bakale od drugih OPG-ova. Za vrijeme posjeta, saznali smo značaj autohtone pčele s područja općine Topusko, a radi se o kranjskoj pčeli, takozvanoj sivki. Ta priča nas je nadahnula da uz svaku teglicu meda ili drugog pčelinjeg proizvoda poput propolisa, dodamo bilješku s pričom o kranjskoj pčeli i njenoj važnosti i vežemo je na proizvod. Pripovijedanje priča (storytelling) o mjestima su Bassano i sur. (2019) prepoznali kao alat za poboljšanje ugleda regija koje se natječu za turizam. Također se ta metoda koristi za poboljšanje ugleda produkata.

Mjera 3: Osnivanje profila na društvenim mrežama i redovito objavljivanje sadržaja

Treća mjera koja bi nam pomogla u dostizanju našeg prioriteta odnosi se na osnivanje profila na društvenim mrežama uz redovito objavljivanje sadržaja. Konkretnije, otvaranje Instagram i TikTok profila. U obilasku smo saznali da OPG Tamara Bakale nema trenutno online prisutnost na društvenim mrežama, što predstavlja veliki potencijal za promociju proizvoda i obuhvaćanja šire publike.

Uz osnovno predstavljanje proizvoda, kroz video se može koristiti strategija storytellinga. Kroz objave na navedenim društvenim mrežama, može se podijeliti priča o proizvodnji meda, kranjskoj pčeli, zanimljive činjenice i slično te tako stvoriti edukativni sadržaj na profilu i isticati prednosti pčelinjih proizvoda i njihovu upotrebu. S time želimo doprijeti do većeg broja ljudi jer su danas društvene mreže jedan od ključnih načina kako doseći širu publiku i uvjeriti ih u kupnju proizvoda. Želimo napraviti platformu, gdje ćemo redovno obavijestiti pratitelje o ponudi OPG Tamara Bakale. Za početak mislimo da bi samo dvije objave na tjedan bile dovoljne kako bi društvene mreže koje smo spomenuli prije (TikTok i Instagram) bile viđene kao „aktivne“.

PRIORITETNO PODRUČJE 2: RAZVOJ TURISTIČKOG DOŽIVLJAJA KROZ TEMATSKE EDUKATIVNE PUTEVE

Mjera 1: Kreiranje pčelarske edukativne tematske staze

Edukativni putevi općenito mogu pridonijeti turističkom doživljaju, a kreiranje edukativnog pčelarskog puta bi turistima omogućio da bolje upoznaju važnost pčele, njenog značaja te da se bolje upoznaju s pojmovima povezanim s pčelarstvom, proizvodnjom meda i slično. Cilj prve mjere je uspostaviti tematsku stazu oko 4 pčelinjaka za edukaciju o pčelarstvu. Staza bi bila duga 500 m. Bila bi to dobro održavana staza s nagomilanim pijeskom. Sadržavao bi ulaznu točku i nekoliko informativnih ploča (o važnosti pčela za očuvanje života na Zemlji, o kranjskoj pčeli, tradiciji pčelarstva u Topuskom, klimatskim promjenama i utjecaju na pčelarstvo, korištenju sprejeva u poljoprivredi i utjecaju na pčele). Ploče bi također imale QR kodove, gdje bi posjetitelji mogli pogledati kratki video o kranjskoj pčeli i procesu proizvodnje meda pomoću pametnog telefona. Na kraju bi se za djecu pripremio i

kviz, koji bi im se dao na listu papira. Sadržavat će tri pitanja o pčelarstvu. Uz ispravno rješenje, za nagradu bi dobili plišanu igračku u obliku pčele. Stazu bi uredila obližnja građevinska tvrtka, a sadržaj ploča bi osigurali skupa sa Turističkom zajednicom općine Topusko.

Staza bi prolazila oko 4 pčelinjaka na teritoriju OPG-a Tamara Bakale i obuhvaćala bi postaje s informativnim pločama na kojima bi se posjetitelji mogli educirati o životu pčela, značaju kranjske pčele, tzv. Sivke, procesu proizvodnje meda te očuvanju bioraznolikosti. Osim toga, uključili bi i interaktivne elemente, poput kućica za promatranje pčela. Takva staza bi privukla turiste zainteresirane za prirodu, ekologiju i održivi turizam. Trenutno mislimo da bi za svaki pčelinjak morala biti jedna informativna tabla. Na tablu bi stavili neku informativnu činjenicu u pčelama, medu, kulturi pravljenja meda u općini Topusko. Svaka tabla bi imala različitu obavijest. A i također bi postavili kućicu sa dva daljnogleda kako bi dva posjetitelja od jednom mogla promatrati pčele iz daleka. Jedna kućica bi bila dovoljna. Za ovaj projekt bi surađivali skupa s Turističkom zajednicom općine Topusko.

Mjera 2: Kreiranje mini muzeja s pčelarskim alatima

Uz stazu, kreiranje malog pčelarskog muzeja dodatno bi pridonijelo cjelokupnom doživljaju, jer se puno ljudi nije imalo priliku informirati o pčelama ili čuti priču o njihovoj važnosti iz prve ruke profesionalca koji se s pčelarstvom bavi 26 godina, kao gđa. Bakale. Takav muzej bi također mogao oživjeti cjelokupnu povijest pčelarstva na području općine Topuskog, ali i cjelokupne županije, a i posebno bi moglo biti zanimljivo za obitelji da se djeci na edukativni način ukaže na značaj pčela, a i odlična je prilika da se barem na jedan dan odmakne od svakodnevnog urbanog života i posla te se u potpunosti opustiti u prirodi i uživati u miru koji nam priroda pruža. Tamara Bakale trenutno ima prostor koji će služiti za kreiranje mini muzeja ali je potrebno zatražiti dodatnu pomoć. Mali muzej bi vodio goste skroz kulturu pčelarstva u ovim krajevima a i također ih upoznao s pčelarstvom i dodatnom ponudom OPG-a Tamara Bakale. Poseban dio bi namijenili za educiranje posjetitelja o pčelinjem otrovu. Također bi i u muzeju imali kod recepcije trgovinu u kojoj bi si posjetitelji mogli kupiti pčelinje proizvode OPG Tamara Bakale. Muzej bi skupa sa građevinskom tvrtkom i Turističkom zajednicom općine Topusko uredili za potrebe OPG Tamara Bakale.

Mjera 3: Osmišljavanje igre „lov na medeno blago“ za obitelji uz tematski foto-kutak

S obzirom da su pčele jako važne a da to često zaboravimo, važno je educirati i djecu i odrasle, ali da to bude zabavno. Naša treća ideja je da se osmisli kratka aktivnost „Lov na medeno blago“ za obitelji. Uz kartu edukativne staze, morali bi pronaći označene točke, rješavati jednostavne zadatke i zagonetke koja bi ih na kraju dovela do cilja, odnosno njihovog blaga koja bi mogla biti teglica meda ili neki drugi simbolični pčelinji proizvod. Tako bi stvorili zajedničke uspomene na zabavan i interaktivan način, a ujedno bi i naučili nešto novo i osvijestili značaj pčela. Igra će biti dostupna na mobilnoj aplikaciji.

Osim toga, kako danas slike čine izrazito važan dio svakog događanja, kako bi obilježili taj zabavan i edukativni trenutak, na dijelu staze se može urediti foto-kutak na temu pčela i prirode. Posjetitelji bi mogli fotografirati sebe i obitelj kraj velike pčele, replike košnica i raznih cvjetnih aranžmana, a dijeljenjem takvih fotografija na društvenim mrežama stvara se dodatna promocija OPG-a Tamara Bakale. Cilj nam je naći zabavni način da bi uključili i djecu u ponudu.

PRIORITETNO PODRUČJE 3: RAZVOJ PONUDE APITERAPIJE

Mjera 1: Kreiranje prostora za apiterapiju

Apiterapija naziv je za terapiju odnosno liječenje korištenjem pčelinjih proizvoda. Konzumacija istih može značajno pomoći pri oporavku osobe te također pri sprečavanju od ponavljanja bolesti (Šurlan Spitzmuller, 2014). Kreiranjem prostora za apiterapiju, posjetitelji bi imali priliku saznati kako priroda može imati pozitivan učinak na naše zdravlje, a da mi toga nismo ni svjesni kroz apiterapiju – terapiju koristeći pčele. Prostor za apiterapiju bi imali od prilike 200 metara od edukativne staze koju smo opisali ranije. Također bi surađivali za građevinskom tvrtkom, kako bi ima određen prostor baš za tu svrhu. Mala drvena kućica u koju bi se smjestila pčelinja košnica. To također znači da bi OPG Tamara Bakale dobila petu pčelinju košnicu. Kuća bi bila napravljena za dvije osobe, pa bismo u nju stavili dva mala kreveta. Prostor bi od prilike bio velik deset kvadratnih metara. Svrha tog prostora bi bila, da bi osoba provela jedan sat u kućici u kojoj bi legla na krevet i jedan sat udisala zrak u kućici.

Mjera 2: Osnivanje turističkog paketa

Osnivanje turističkog paketa koji uključuje apiterapiju, posjet muzeju i tematskim putevima omogućio bi posjetiteljima da iskuse jedinstveni doživljaj u prirodi. Kroz ovaj paket posjetitelji mogu sudjelovati u tematskim turama poput vođenih obilaska pčelinjaka i opuštanje kroz apiterapijske tretmane. Taj turistički paket bi bio sastavljen iz vodenog ogleđa po edukativni tematskoj stazi od pčelinjaka do pčelinjaka. Nakon toga bi posjetiteljima bila predstavljena ponuda OPG Tamara Bakale (produkte) i pripremili degustaciju meda. Za kraj bi posjetiteljima pokazali drvenu kućicu za apiterapiju i zatvorili ih unutra na jedan sat, gdje bi oni odmarali dok udišu zrak u prostoru. Obično se to radi tako da se nalazi u zatvorenom prostoru s aktivnom pčelinjom košnicom gdje osoba unutar zatvorenog prostora udiše zrak, a to ima pozitivne učinke na njegovo ili njezino zdravlje.

Mjera 3: Završen tečaj za apiterapeuta

Prilikom terenskog obilaska, saznali smo da gđa. Bakale nema edukaciju o apiterapiji no planira se educirati jer to vidi kao priliku za razvoj. Jedna od mjera za postizanje uspješnog realiziranja ideje apiterapijske radionice je da završi odgovarajući tečaj za apiterapeuta. S time bi se omogućilo pružanje profesionalnih usluga i savjeta vezane uz terapiju pčelinjih proizvoda. Podrazumijevalo bi implementaciju apiterapijskih tretmana, vođenja radionica, edukaciju posjetitelja te unapređenje same ponude. Neki od zadataka podrazumijevaju provođenje apiterapijskih tretmana kroz individualne ili grupne tretmane poput inhalacije, zatim edukacija i praćenje učinkovitosti terapija.

Kako bi osigurali profesionalnost ponude i garantiranje kvalitetnih, sigurnih i učinkovitih usluga, dobivanje stručnog certifikata može poboljšati cijelo iskustvo te osigurati povjerenje klijenata. Hrvatsko društvo apiterapije će nam pomoći za dobivanje konkretnog znanja iz apiterapije. Cilj nam je, da OPG Tamara Bakale razvije novo područje, koje će i također moći tržiti. Ići u smjeru apiterapije je odlična prilika, da razvije ponudu na bazi iskustva a da održi povezanost sa medom.

6.3 Pokazatelji i praćenje

Pokazatelji i način praćenja prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3: Pokazatelji i način praćenja za OPG Tamara Bakale

Prioritetno područje 1: poboljšati rezultate prodaje i marketinga		
Mjera 1: osnivanje internetske stranice	Pokazatelj 1: broj posjeta internetske stranice	Praćenje: na mjesečnoj bazi pratili bi broj posjeta glavne internetske stranice kroz 5 godina te broj posjeta pojedinačnih podstranica poput apiterapije, muzeja, internetske trgovine i sadržaja tematske staze čime bi pratili zainteresiranost posjetioca.
	Pokazatelj 2: broj posjeta pojedinačnih podstranica	
Mjera 2: osnivanje internetske trgovine	Pokazatelj 1: broj posjetitelja internetske trgovine	Praćenje: kroz 5 godina svaki mjesec bi pratili broj posjetitelja internetske trgovine te istovremena broj dovršenih kupnji proizvoda te time dobili uvid koji se proizvodi najviše prodaju.
	Pokazatelj 2: broj kupnji proizvoda s internetske trgovine	
Mjera 3: osnivanje profilna na društvenim mrežama I redovito objavljivanje sadržaja	Pokazatelj 1: broj pratitelja	Praćenje: u razdoblju od 5 godina, svake godine usporedimo za koliko se povećao broj pratitelja, a istovremeno bilježimo i pratimo odnose u lajkovima s obzirom na objavljene objave.
	Pokazatelj 2: broj lajkova objava	
Prioritetno područje 2: Razvoj turističkog doživljaja kroz tematske edukativne puteve		
Mjera 1: kreiranje pčelarske edukativne staze	Pokazatelj 1: postavljena infrastruktura za put (table, staza)	Praćenje: svake godine bismo pratili stanje infrastrukture edukativne staze, uključujući broj postavljenih table I smjerokaza. Broj posjetitelja bismo pratili na mjesečnoj razini svake godine putem sustava za praćenje broja posjetitelja na ulazu u stazu I putem anketa, te bismo analizirali sezonske promjene u posjećenosti kako bismo procijenili interes za stazom.
	Pokazatelj 2: broj posjetitelja tematske staze	
Mjera 2: kreiranje mini muzeja s pčelarskim alatima	Pokazatelj 1: otvorenje muzeja	Praćenje: svake godine pratili bismo napredak u izgradnji I pripremama za otvorenje muzeja te usporedili broj odradenih promotivnih aktivnosti prije I nakon otvorenja muzeja. Nakon otvaranja, na mjesečnoj razini prikupljali bi podatke o broju posjetitelja muzeja putem evidencije posjetitelja.
	Pokazatelj 2: broj posjetitelja muzeja	
Prioritetno područje 2: Razvoj turističkog doživljaja kroz tematske edukativne puteve		
Mjera 3: Osmišljavanje igre „lov na medeno blago“ za obitelji uz tematski foto-kutak	Pokazatelj 1: broj sudionika u igri	Praćenje: pratili bi na mjesečnoj razini broj obitelji koji sudjeluju u igri te analizirali popularnost igre. Na kraju svakog mjeseca bi analizirali broj objava na društvenim mrežama preko korištenja hashtagova (npr. #lovnamedenoblago), I pratili broj lajkova, komentara I dijeljenja. U razdoblju od 3 godine, analizirali bi uspješnost I varijacije popularnosti igre.
	Pokazatelj 2: broj dijeljenja fotografija na Instagramu I Facebooku	
Prioritetno područje 3: Razvoj ponude apiterapije		
Mjera 1: Kreiranje prostora za apiterapije	Pokazatelj 1: osnivanje prostora	Praćenje: u roku od 1 godine, pratili bi napredak osnivanja prostora u kojem bi se održavala apiterapija na kraju I jesmo li ostvarili cilj

	Pokazatelj 2: broj prodanih apiterapija	izgradnje. Svake godine pratili bismo broj prodanih apiterapija.
Mjera 2: osnivanje turističkog paketa	Pokazatelj 1: broj prodanih turističkih paketa	Tijekom godine bi pratili broj prodanih turističkih paketa kao i broj upita čime se pokazuje zanimanje za apiterapiju. Kroz ankete i druge oblike povratnih informacija, provjerili bi mišljenja sudionika.
	Pokazatelj 2: broj upita za kupnju turističkih paketa	
Mjera 3: završeni tečaj za apiterapeuta	Pokazatelj 1: dobivanje certifikata	Praćenje: pratili bismo je li dobiven certifikat nakon jednogodišnjeg obrazovanja za apiterapeuta. Nakon godine dana te implementiranja pridobljenih znanja i vještina, daljnji uspjeh mjerili bismo kroz pozitivne povratne informacije sudionika.
	Pokazatelj 2: Broj apiterapeuta u OPG Tamara Bakale	

7 Zaključak

U ovom radu istražili smo funkcioniranje OPG-a Tamara Bakale u općini Topusko. Analizirali smo važnost pčelarstva na ovom području, koje je ključno za lokalno gospodarstvo, te ispitali kako OPG Tamara Bakale doprinosi razvoju ovog područja. Osim toga, izradili smo strateški plan daljnjeg razvoja tvrtke, posebno s naglaskom na uvođenje internetske trgovine, koja bi mogla poboljšati vidljivost i prodaju njihovih proizvoda na širem tržištu.

U sklopu SWOT analize identificirali smo ključne prednosti tvrtke, a to su široka paleta usjeva, redovita dostava meda u Zagreb za stalne kupce, sudjelovanje na sajmovima te korištenje autohtone kranjske pčele koja joj omogućuje proizvodnju visokokvalitetnih pčelinjih proizvoda. Nedostaci tvrtke su nedostatak turističkih proizvoda, nedostatak promocije, nepostojanje organskog certifikata, neobilježena lokacija tvrtke, kao i velika konkurencija na tržištu meda. Unatoč tim izazovima, tvrtka i dalje vidi brojne mogućnosti za rast, poput razvoja pčelinjeg otrova, apiterapije (liječenja pčelinjim proizvodima), osnivanja muzeja pčelarstva, šire promocije i dobivanja ekološkog certifikata. Istodobno, tu su i prijetnje poput klimatskih promjena, povećane konkurencije na tržištu, izumiranja kranjske pčele i rizika od širenja stranih vrsta pčela, što može ugroziti kvalitetu usjeva.

Na temelju tih nalaza razvili smo strategiju daljnjeg razvoja tvrtke, s posebnim naglaskom na uvođenje internetske trgovine. Internetska platforma omogućila bi veću vidljivost tvrtke i lakši pristup njihovim jedinstvenim proizvodima na širem

tržištu. To bi tvrtki omogućilo da poveća svoju konkurentsku prednost, poboljša svoju tržišnu poziciju i bolje se poveže s kupcima, što bi doprinijelo stabilnom rastu i dugoročnom uspjehu. Međutim, internetska trgovina predstavlja samo jednu od mogućih strategija za rast tvrtke. Osim toga, razvit ćemo i druge strategije koje će se fokusirati na dugoročni razvoj tvrtke i povećanje njezine dodane vrijednosti, ne samo kroz širenje tržišta, već i kroz integraciju turističkih aktivnosti.

Jedna od dugoročnih strategija uključuje razvoj turističkih proizvoda, kao što je osnivanje pčelarskog muzeja, što bi tvrtki omogućilo šire uključivanje u lokalni turistički sektor. Osim toga, imalo bi smisla razviti apiterapiju, koja je sve prepoznatljivija kao terapija pčelinjim proizvodima i ima veliki potencijal za rast. Povećanjem turističkih i edukativnih aktivnosti tvrtka bi mogla postati prepoznatljivija i povezanija sa svojom lokalnom zajednicom, što bi pozitivno utjecalo na razvoj područja i povećalo dodanu vrijednost tvrtke, kako u području pčelarstva tako i turizma.

Osim ovih prijedloga, bilo bi korisno istražiti mogućnosti dobivanja ekološkog certifikata, koji bi tvrtki omogućio pristup novim, zahtjevnijim tržištima i povećao povjerenje kupaca u njihove proizvode. Takve strategije omogućile bi tvrtki rast u smislu prodaje, kao i održivog razvoja, što bi pozitivno utjecalo na širu zajednicu i okoliš.

Zaključujemo da su istraživanja OPG-a Tamara Bakale važan doprinos daljnjem razvoju pčelarstva u općini Topusko. Uključivanje internetske trgovine, kao što smo predložili u zadatku, predstavlja strateški korak prema održivom razvoju tvrtke i širenju tržišta. Osim toga, dugoročne strategije, poput uključivanja u turizam i razvoja apiterapije, doprinijele bi većoj vidljivosti kompanije, većoj dodanoj vrijednosti za lokalnu zajednicu i širem gospodarskom razvoju općine Topusko, koja zasluhuje veću prepoznatljivost kao važna poljoprivredna i turistička destinacija. Kako bi planovi bili učinkovitiji potrebno bi bilo osim navedenih strategija također dodatno istražiti tržište što podrazumijeva detaljniju analizu ciljanih segmenata tržišta. Uz to bi bilo potrebno napraviti i financijsku analizu odnosno procjenu troškova i isplativosti predloženih strategija te razviti lokalna partnerstva kako bi se unaprijedila promocija i povećala uključenost u regionalne razvojne projekte.

Literatura

- Arih, I. K. i Korošec, T. A. (2015). Api-tourism: Transforming Slovenia's apicultural traditions into a unique travel experience. *WTT Transactions on Ecology and the Environment*, 193, 963–974.
- Augustin, V. (2023). *Pomen in obranjanje kranjske čebele*. Čebelarstva zveza Slovenije. Preuzeto iz https://www.czs.si/Admin/load.php?sif_ob=5&sif_file=objave_podrobno_czs&sif_parent=13261, 5. 12. 2024.
- Bassano, C. Barile, S. Piciocchi, P. Spohrer, J. C. Iandolo, F. i Fisk, R. (2019). Storytelling about places: Tourism marketing in the digital age. *Cities*, 87, 10–20.
- Bučar, M., Bučar, B., Franić, Z., Dvorneković, D. i Panežić, S. (2020). Pčelinje paše, pčelarstvo i proizvodnja meda na Banovini. U M. Bučar (ur.), *Zrinska gora regionalni park prirode*, (str. 198–234). Petrinja: Udruga Zrinska gora.
- Čebelarstvo društvo Črenšovci. (2017). *Predstavitev projekta Tematska pot Medovita*. Preuzeto sa <https://www.cd-crensovci.si/tematska-pot-medovita-2>, 30. 10. 2024.
- Čehić, S. (2007). *Kemikalije v okolju*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- Cooper, C. Fletcher, J. Gilbert, D. i Wanhill, S. (1993). *Tourism Principles and Practice*. London: Pitman.
- Državni zavod za statistiku. (2022). *Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021*. Preuzeto sa <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>, 29. 10. 2024.
- Ekološka kmetija Borut Koprivec. (n. d.). *Oljna olja EKOKOP*. Preuzeto sa <https://www.ekokop.si/certifikat>, 28. 10. 2024.
- Franić, Z., Bučar, M. i Franić, S. (2020). Prilozi istraživanju povijesti pčelarstva na području Petrinje i Banovine. U M. Bučar (ur.), *Zrinska gora regionalni park prirode*, (str. 373–388). Petrinja: Udruga Zrinska gora.
- Kaplan, R. S., Norton, D. P., i Barrows, E. A. (2008). Developing the strategy: Vision, value gaps, and analysis. Balanced Scorecard Report. Preuzeto sa https://sswm.info/sites/default/files/reference_attachments/KAPLAN%20et%20al%202008%20Developing%20the%20Strategy%20Vision%20Value%20Gaps%20and%20Analysis.pdf, 30. 10. 2024.
- Kapš, P. (2012). *Zdravljenje s čebeljimi izdelki*. Novo Mesto: Grafika Tomi.
- Karadžić, T. (2002). *Razvoj in promocija turizma v Ljubljani*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.
- Khalil, A., Elesawy, B. H., Ali, T. M., i Ahmed, O. M. (2021). Bee venom: From venom to drug. *Molecules*, 26(16), 4941.
- Kozmus, P. (2008). Ugotavljanje prisotnosti ekotipov kranjske čebele (*Apis mellifera carnica* Pollman) v Sloveniji na podlagi razlik v ožiljenosti prednjih kril. *Acta agriculturae Slovenica*, 92(2), 139–149.
- Kozmus, P., Verbič, J., Simončič, A., Gregorčič, A., Čergan, Z. i Gregorc, A. (2011). Spremljanje vpliva kmetijsko-pridelovalnih območij na pojavljanje ostankov fitofarmaceutskih sredstev u cvetnom prahu i njihov vpliv na razvoj družin kranjske čebele. U J. Maček i S. Trdan (ur.), *Zbornik predavanj in referatov 10. slovenskega posvetovanja o varstvu rastlin, Podčetrtek, 1.-2. marec 2011*, (str. 165–169). Društvo za varstvo rastlin Slovenije: Ljubljana.
- Matak, P. (2016). *Proizvodne i biološke osobine sive pčele (Apis mellifera carnica)*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Poljoprivredni fakultet.
- Općina Mežica. (b. d.). *Čebelarstva učna pot MED–O–VITA*. Preuzeto iz <https://www.mezica.si/objava/210465>, 5. 12. 2024.
- Općina Topusko. (2017). *Strateški razvojni program općine Topusko 2015. – 2020. godina*. Preuzeto sa <https://www.topusko.hr/dokumenti/pdf/Strateski%20razvojni%20program%20Općine%20Topusko.pdf>, 29. 10. 2024.
- Pajk, B. (2018). Vpliv podnebnih sprememb na medonosno drevnino v Sloveniji. U B. Pajk (ur.), *Hortikultura – možnosti, priložnosti, prenos dobre prakse, zbornik 9. strokovnega posveta s temo Čebelarstvo in medonosne rastline*, (str. 32–48). Celje: Šola za hortikulturo in vizualne umetnosti Celje.

- Pasupuleti, V. R., Sammugam, L., Ramesh, N. i Gan, S. H. (2017). Honey, propolis, and royal jelly: A comprehensive review of their biological actions and health benefits. *Oxidative Medicine and Cellular Longevity*, 2017(1), 1–21.
- Raušl, G. (2023). Na poti do udomačitve: o vzreji čebeljih matic kranjske sivke. *Svetovi: revija za etnologijo, antropologijo in folkloristiko*, 1(2), 60–74.
- Sammur-Bonnici, T. i Galea, D. (2015). SWOT Analysis. U C.L. Cooper, J. McGee i T. Sammut-Bonnici (ur.), *Wiley Encyclopedia of Management*, (str.1 –8). Chichester, UK: John Wiley & Sons.
- Šurlan Spitzmuller, I. (2014). *Apiterapija*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti.
- Tišler, V. i Šuligoj, M. (2020). Apiturizem kot presečišče tradicije, zdravilstva in čebelarjeve trajnostne pridobitne dejavnosti// Apitourism as an intersection of tradition, alternative medicine and the beekeeper's sustainable income-generating activity. *Geografski vestnik*, 92(2), 63–73.
- TZO Topusko. (2024). *Održani 23. Dani meda – "Zlatna pčela" Topusko*. Preuzeto sa <https://www.turizam-topusko.com/odrzani-23-dani-meda-zlatna-pcela-topusko>, 29. 10. 2024.
- Zebeć, M. (2021). *Ljekovita svojstva pčelinjeg otrova*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet.

